

PAPIL PANDURU

**O viață artistică în cronici,
comentarii și imagini**

(film)

Motto:

...ați mai accepta un rol episodic?

*Oricând. Cu tot sufletul. Chiar dacă o secundă apar în film,
joc ca și când aș fi eroul principal. Pentru mine important
e ca momentul pe care îl fac, să-l fac adevărat.*

EDITURA UNIVERSITARĂ
București, 2020

CUPRINS

PREFAȚĂ	7
OMUL DIN UMBRĂ	9
FILM	11
1. DACII (1967)	11
2. COSMIN, FIUL ZIMBRULUI (1967)	20
3. VÂNĂTORUL DE CĂPRIOARE (1970)	20
4. RĂPIREA FECIOARELOR (1968)	21
5. RĂZBUNAREA HAIDUCILOR (1968)	21
6. MIHAI VITEAZUL (1971)	22
7. RĂZBUNAREA (1972)	28
8. PE AICI NU SE TRECE (1974)	29
9. COMOARA DIN CARPAȚI (1975)	31
10. CANTEMIR (1975)	31
11. BUZDUGANUL CU TREI PECETI (1977)	36
12. EGMONT (1977)	41
13. PENTRU PATRIE (1978)	44
14. GUSTUL ȘI CULOAREA FERICIRII (1978)	47
15. VLAD ȚEPEȘ (1979)	51
16. CLIPA (1979)	54
17. TOTUL PENTRU FOTBAL (1978)	57
18. AM O IDEE (1981)	57
19. DE CE TRAG CLOPOTELE, MITICĂ (1981)	59
20. MOBILĂ STIL (1981)	60
21. PRUNCUL, PETROLUL ȘI ARDELENII (1981)	60
22. LUCHIAN (1981)	62
23. ANA ȘI HOȚUL (1981)	65
24. TRANDAFIRUL GALBEN (1982)	68
25. LUMINI ȘI UMBRE (1982/1983)	75
26. SPINOASE-S CĂILE IUBIRII (1983)	75
27. ÎNTOARCEREA DIN IAD (1983)	76
28. LIȘCA (1984)	80
29. ATKINS (1985)	84
30. PĂDUREA DE FAGI (1987)	85
31. NELU (1988)	86
32. MARTORI DISPĂRUȚI (1989)	90
33. MISIUNEA (1989)	93
34. MIRCEA (1989)	96
35. DRUMET ÎN CALEA LUPILOR (1990)	99

36.	KILOMETRUL 36 (1990)	102
37.	UNDEVA ÎN EST (1991).....	103
38.	ȘOBOLANII ROȘII (1991).....	106
39.	CASA DIN VIS (1992)	111
40.	DOI HAIDUCI ȘI-O CRĂȘMĂRIȚĂ (1993).....	115
41.	ÎNCEPUTUL ADEVĂRULUI. OGLINDA (1994)	116
42.	NEÎNVINSĂ-I DRAGOSTEA (1994)	119
43.	TRENUL DIN ZORI NU MAI OPREȘTE AICI (1994).....	121
44.	PEPE ȘI FIFI (1994)	121
45.	TERENTE. REGELE BĂLȚILOR (1995)	124
46.	STARE DE FAPT (1996)	125
47.	OMUL ZILEI (1997)	128
48.	CORUL POMPIERILOR (2000)	130
49.	ÎN FIECARE ZI, DUMNEZEU NE SĂRUTĂ PE GURĂ (2001)....	130
50.	MARIA (2003).....	130
51.	ITALIENCELE (2004)	132
52.	EXAMEN (2007)	133
53.	1 DIN 10 (2010)	136
54.	MISIUNEA DIRECTORULUI DE RESURSE UMANE (2011)	136
55.	DETAȘAMENTUL ORB (2014)	137
56.	CHEIA SOL (2015)	138
57.	ANIVERSAREA (2017).....	138
ALTE CONTRIBUȚII ARTISTICE		140
ÎN LOC DE ÎNCHEIERE		142

OMUL DIN UMBRĂ

„Arătați-mi un actor care aleargă în fiecare dimineată 10 kilometri ca să fie gata în orice clipă, dacă-l cheamă un regizor. “Pe vremea când nu erau cascadori, în Buftea făceam tot”.

Roxana Pană: O introducere mai bună nici nu se putea găsi pentru discuția cu **Papil Panduru**. Peste 40 de roluri secundare sau episodice în film, aproape 60 în teatrele din provincie și din București. În **Trandafirul Galben**, interpretul lui *Marțolea*.

Papil Panduru: De fapt, primul rol principal într-un film.

R.P: Cine e *Marțolea*?

P.P: Un negativ care netezește calea pozitivilor, a izbândirii. E omul din umbră care folosește tot felul de tertipuri, împușcă în dreapta și stânga; de câte ori îl vezi, ști că se pregătește ceva tulbure. E spatele tare al *Agathe*, fără de care ea nu face nici o mișcare. Un rol de acțiune, un tip hidos prin ceea ce face, dar când te gândești că la vremea aceea nu se obținea nimic fără astfel de procedee... Individul trece prin fel de fel de peripeții pe muchie de cuțit.

De obicei, actorii care trec prin roluri de risc sunt dublați. Eu îmi fac singur cascadele. La un moment dat trebuia să atacăm în film un poștalion. Ca să ieși din pădure pe un armăsar de curse (de la clubul Steaua), s-o iei drept spre poștalion prin foc, având în jur cascadori care nu se joacă, să sari un șanț lat de 4 metri și să ajungi poștalionul din mers, trebuie să ști ce înseamnă valoarea unei fracțiuni de secundă, când te joci cu moartea. Ca actor, nu intri de bunăvoie în *Iad*.

La Brăila, filmam pe un vas. Se stabilise un cascador care trebuia să coboare pe ancoră, să ia barca de lângă vas și să ajungă cu ea la mal. Știam că apa te trage sub vas și că împotriva curentului nu pot merge decât oamenii obișnuiți cu apa. I-am propus regizorului Doru Năstase să-mi fac singur manevra. N-a fost de acord. În timp ce aranjau luminile, am luat barca, am adus-o lângă ancoră (exact ce nu se izbutise la repetiție), am legat-o, am urcat pe ancoră din nou și am dus cu bine barca la mal. “Extraordinar!”, a strigat regizorul. “De ce n-am filmat? Mai poți să faci odată?”. Din seara aceea Doru Năstase a câpătat încredere în mine și nu m-a mai dublat.

Noi, actorii, avem zilnic atâtea întâmplări, încât, dacă am ține un jurnal, ați vedea că întâmplările nefilmate sunt de multe ori mai interesante decât filmarea propriu-zisă.

Sunt și întâmplări dramatice, cum a fost un accident într-un defileu stâncos, unde cai și călăreți s-au ales cu oase rupte și de unde am scăpat ca prin minune.

Am trecut prin multe în teatru și film. Lângă mine s-au format colegii mei, care au devenit vedete, în timp ce eu “le duceam tava”. Dar nu-mi pare rău. Mă vedeam, nu mă vedeam, eu mi-am jucat întotdeauna momentul cu credință. Am jucat și muncitori, și țărani, și daci ..., roluri mai mult de acțiune, mai mult pe cal (am copilărit la țară. Tata avea cai).

Primul rol mai consistent a fost în **Pruncul, Petrolul și Ardelenii**, rol pe care l-a creat anume Dan Pița pe parcursul filmărilor.

R.P.: Acum, după primul rol principal în **Trandafirul Galben**, ați mai accepta un rol episodic?

P.P.: Oricând. Cu tot sufletul. Chiar dacă o secundă apar în film, joc ca și când aș fi eroul principal. Pentru mine important e ca momentul pe care îl fac, să-l fac adevărat”³.

³ Roxana Pană, *Omul din umbră*, în “Cinema”, An XX, nr. 1 (229), București, 1982, p. 5.

FILM

În debutul capitolului filmografic, care va începe cu cel de-al II-lea film istoric al său, **Dacii** (primul fusese **Cosmin, Fiul Zimbrului**, dar cu o lansare mult după perioada filmărilor), acesta fiind și primul film istoric și de lung metraj realizat de Sergiu Nicolaescu, se cuvine a fi amintită o mărturie despre unul din momentele când **Dacii** se afla în faza turnărilor. Ea este cu atât mai necesară, astăzi - când cunoscutul regizor de film este atât de contestat -, pentru că vine din partea unui regizor de teatru, noi, cititorii, având posibilitatea să comparăm și să constatăm diferența dintre lucrul cu actorul pe scenă și lucrul cu actorul în platou, mai ales în condițiile pe care le presupune un film istoric.

Mărturia confirmă (indirect) calitatea de mare om de film a lui Sergiu Nicolaescu și aparține altui regizor sub direcția căruia maestrul **Papil Panduru** a lucrat: Valeriu Moiescu.

“În 1965, Eugen Mandric, directorul general al SCB, declara în revista „Cinema” că : „anul acesta vor începe să lucreze în studioul nostru, mai întâi învățând și apoi realizând filme, Valeriu Moiescu și David Esrig”.

Această nouă experiență mă fascina, dar n-am îndrăznit să mă apropiu de film fără o pregătire prealabilă, Așa că, la sugestia lui Eugen Mandric, am fost de acord să fac asistență de regie la un film pe care-l realiza Sergiu Nicolaescu, o superproducție inspirată din istoria națională. Mandric era convins că-l pot ajuta pe regizor într-un domeniu în care acesta se simțea, pe bună dreptate, mai puțin pregătit: lucrul cu actorul. Dar, după câteva zile, am refuzat să mai particip la filmări, explicându-i ulterior directorului Mandric că prezența mea “pe câmpul de luptă” nu-și are rostul, eu fiind obișnuit să lucrez cu actori, în timp ce acolo se lucra în principal cu cai. Se pare că l-am convins, căci m-a redirecționat către Lucian Bratu, care urma să intre în producție cu **Un Film cu o Fată Fermecătoare**⁴.

1. **DACII** (1967)

Película este prima superproducție românească, implicate fiind Studioul Cinematografic București și Studioul Franco-London Film, aflat sub conducerea lui Henry Deutschmeister.

⁴ Valeriu Moiescu, *Persistența memoriei*, Fundația Culturală „Camil Petrescu”, București, 2007, p. 109.

Distribuția, care, între primele nume, a cuprins pe Amza Pellea, Pierre Brice, Georges Marchal, are și o protagonistă: Marie José Nat, interpreta rolului *Medei*, fiica lui *Decebal*, regele dacilor.

Pe coperta numărului din luna iulie 1966, al revistei "Cinema", o regăsim în costumația de film. În plan secund, **Papil Panduru**, în rol de nobil dac (*șef de trib*, așa cum e consemnat pe una dintre fotografiile rămase de la probe).

Mai jos, interviul acordat revistei de către cunoscuta actriță:

"-V-a fost greu să vă acomodați?

-Deloc. Sunt fiică de militar și apoi am școala severă a teatrului. Cred că un actor de teatru are toate șansele să devină un actor de cinema. Contrariul, nu e sigur.

-Ce roluri preferați?

-Aproape toate. Îmi place ca oamenii să recunoască în mine pe unul de-al lor, pieptănată și îmbrăcată ca ei, cu o viață normală de muncă, cu prieteni siguri, cu, din când în când, distracțiile care sunt ale tuturor.

-O ultimă întrebare: despre Sergiu și **Dacii**?

-Pe Serge l-am cunoscut la Paris. Mi s-a părut plin de poezie și, în același timp, sigur de sine. Mi-a inspirat încredere. Și mă interesează filmul lui despre daci. Îmi plac oamenii aceștia de caracter, plini de forță morală și fizică. Îmi place *Meda*. Rolul meu - fiica lui *Decebal*: o fată sensibilă, o personalitate puternică sub o aparență foarte gingașă, un personaj, de fapt, foarte modern, cu toate că a trăit acum 2000 de ani. Și costumele sunt foarte frumoase. **Dacii** m-au făcut să descopăr farmecul filmului de epocă"⁵.

Sergiu Nicolaescu însuși vorbea, "într-o pauză, despre dinamismul filmului, despre scenele de luptă, despre ritmul și mișcarea în cadru. Vorbea pasionat, cu sinceritate, netemându-se de interpretarea ce se poate da unei declarații de tipul: îmi place cum iese filmul. Așa cum îi place echipa și armata de luptători, care îl ascultă ca pe un adevărat comandant, așa cum îi place să fie și să-i simtă pe toți în jurul lui. Pe nerv, în tensiune, permanent în tensiune"⁶.

Ca unul care a asigurat consultanța de specialitate a filmului (alături de fiul său, Hadrian), cunoscutul istoric al timpului, Constantin Daicoviciu a răspuns întrebărilor interviului luat de către (tânărul pe atunci) Romulus Rusan. Mai jos, una dintre ele, care interesează în mod explicit filmul. Și răspunsul său.

⁵ Eva Sârbu, Rodica Lipatti, Alexandru Racoviceanu, *Panoramic peste platouri*, în „Cinema”, An IV, nr. 9 (45), București, 1966, p. 7.

⁶ *Ibidem*, p. 12.

“R.R: Vă refereați, în observațiile făcute mai înainte la filmul istoric și la producțiile românești de gen?

C.D: Deși făcute cu grija pentru un conținut educativ mai pronunțat, în general, bunele noastre filme păstrează și unele din cusururile arătate mai sus. Aș insista asupra unor cusururi particulare, care s-ar rezuma tot la depărtarea de adevăr din motive de fals patriotism, dar și din pricina unor dorințe de a capta interesul publicului prin orice mijloace ieftine, decorații neconforme, atitudini exagerate, lipsite de perceperea profundă a fenomenului. Să dau un exemplu, referindu-mă la unul din cele mai bune filme românești: **Dacii**.

Detașarea față de moarte, disprețul trecerii de la viața pământească în lumea lui Zamolxe îi făcea pe daci, știm cu toții, să suporte această durere omenească cu o filozofică resemnare, manifestată prin zâmbete și chiar ilaritate. În locul acestei adânci, înțelepte comportări, *Decebal* era pus pe ecran să râdă de moarte cu un hohot nebun, lucru în întregime fals pentru oricine știe câte ceva despre geto-daci ;... vorbesc precum niște intelectuali, dar mănâncă [precum] niște sălbatici ; ...detaliu mărunț: pe mesele romanilor abundă bananele, lucru imposibil în condițiile de viteză ale aceluia timp.

De aceea, repet, nu e suficient talentul inventiv. Se impune în plus acordarea faptelor filmice cu autenticitatea materială și spirituală a vremii⁷.

Începând cu remarca de “fals patriotism”⁸, prin “depărtarea de adevăr”⁹, trebuie spus din capul locului că cine l-a cunoscut pe Sergiu Nicolaescu își poate da bine seama că n-a fost niciodată fals patriot, iar un intelectual de calibrul lui Daicoviciu putea să întrevadă acest lucru încă de la începuturile activității lui cinematografice (a lui Nicolaescu). Apoi, și el, și Titus Popovici au fost vârfuri ale generației lor. Manualul de liceu după care se învăța istorie în anii în care l-au făcut ei - până la reforma învățământului din 1948 - e de presupus a fi fost cel semnat Scarlat Lambrino, Gheorghe Lazăr, Virgiliu P. Arbore, la care se mai adaugă și lecturile particulare.

Sesizând, probabil, nemulțumirea istoricului și încercând să-i demonteze critica, scenaristul Titus Popovici avea să precizeze în ajunul lansării altui mare film istoric românesc (dacă nu cel mai mare), **Mihai Viteazul**, remarcă valabilă însă și pentru filmul **Dacii**: “Depărtarea de la document n-am făcut-o decât pentru salvagardarea esenței și a semnificațiilor durabile. Dar aș vrea să introduc în discuție o idee nouă. Sunt preocupat în ultimele mele scenarii îndeosebi de raportul între individ și politică. Poate că

⁷ Romulus Rusan, *Iubiți filmul domnule Daicoviciu? Sunteți printre contemporanii săi*, în „Cinema”, An VII, nr. 11 (95), București, 1970, p. 7.

⁸ *Ibidem*.

⁹ *Ibidem*.

tendințele filmului contemporan mi-au sădit această idee. Oricum, filmul politic obligă esteticeste la sinteză”¹⁰.

Despre critica limbajului - intelectual -, aflat la antipodul manierelor lipsite de eleganță din timpul mesei, se poate spune că este o maliție. În discuții sunt angajate, totuși, căpeteniile și însuși regele - deci elita -, iar limbajul e mai degrabă unul care să pună în acord nevoia de înțelegere a spectatorului cu o exprimare în care întâlnim nu puține elemente arhaice și nu unul intelectual.

Dacă pe mesele romanilor autorii filmului au crezut că trebuie să se afle și banane, înseamnă că simțul de observație al spectatorilor este insuficient dezvoltat. Cu toată strădania, nu sunt de descoperit (aici, ar mai fi de adăugat că pelicula a fost restaurată. E posibil ca afirmația profesorului să fie corectă în măsura în care regizorul ar fi intervenit, eliminând respectivele secvențe. Lucru greu de precizat, întrucât Nicolaescu, după momentul 1989, nu și-a amputat filmele).

Propria-i perspectivă științifică îl obligă pe specialist să fie consecvent cu el însuși, dar la “talentul inventiv”¹¹ - pe care istoricul l-a sesizat -, ar mai fi de adăugat că documentarea autorilor a fost cât se poate de riguroasă. Sergiu Nicolaescu s-a deplasat personal la Roma (a studiat segmente dintr-o copie a Columnei. A desenat schițe cu etape ale războaielor daco-romane). La acel moment, realizarea artistică a echipei condusă de cineast a fost cel mai bun rezultat care se putea obține.

Rămâne la urmă cea mai aspră critică adusă filmului și cea mai importantă: “*Decebal* era pus pe ecran să rădă de moarte cu un hohot nebun, lucru în întregime fals pentru oricine știe câte ceva despre geto-daci”¹². “Adâncii și înțelepteii comportări”¹³ (de lipsa căreia istoricul face clamoare), dar pe care regele dac o afișează tot timpul, îi este intercalat acel moment cinematografic în care *Decebal*, forțând mâna destinului, cere ploaia, ca semn că marele zeu l-a ascultat.

Aceasta este excepția, nu regula de comportament a personajului interpretat de Amza Pellea.

Există un filon autentic în felul în care cineastul a imaginat și realizat momentul respectiv. De la el a plecat și Coșbuc atunci când avea să scrie: “Iar a tăcea, și lașii știu/ Toți morții tac, dar cine-i viu/ Să rădă. Bunii răd și cad/ Să rădem, dar, viteaz răsad/ Să fie un hohotit și-un chiu/ Din ceruri până-n iad”. Ca semn că dacii rădeau de moarte și nu se temeau de ea.

Discuția este foarte sensibilă pentru că ține de comportamentul uman în fața morții, de felul cum fiecare e pregătit să o primească, iar Sergiu Nicolaescu a dovedit în toate împrejurările că nu se teme în fața ei. Din acest

¹⁰ Titus Popovici, *Mihai Viteazul, acest personaj fascinant. Adevăruri de esență.*, în „Contemporanul”, nr. 6 (1265), București, 5 februarie 1971, p. 5.

¹¹ Romulus Rusan, *l.c.*

¹² *Ibidem.*

¹³ *Ibidem.*

punct de vedere cel are un ascendent asupra profesorului, ceea ce îl îndreptățește ca el să fie primul credibil.

A nu se confunda nebunia sublimă cu acte iresponsabile ca urmare a nebuniei!

În scara de valori curajul - mai ales cel dovedit în fața morții - lasă cu mult în urmă acele manifestări care-i fac pe unii să respingă sacrificiul de sine, incapabili fiind de curaj în fața marilor încercări.

Nu întâmplător, Bolintineanu, prin vocea lui Mihai Viteazul, a spus și scris: Cei ce rabdă jugul/ Și-a trăi mai vor/ Merită să-l poarte/ Spre rușinea lor, în *Ultima noapte a lui Mihai!*

În această cheie trebuie judecate nu numai secvențele respective, ci și întregul film.

După afinitățile politice, care funcție de moment au fost întotdeauna altele, despre academicianul Constantin Daicoviciu nu se poate spune că a fost animat de vreun mare curaj în apărarea vreuneia dintre ele. "Prea era obișnuit să fie în bune raporturi cu deținătorii puterii"¹⁴, după cum preciza profesorul Florin Constantiniu, evocând un anumit context.

Dacii este al doilea film în care a fost distribuit protagonistul nostru însă primul care a avut premiera. Distribuția fusese făcută deja când Sergiu Nicolaescu avea să-l întâlnească. Are însă apariții în secvențele jalon ale peliculei: întrecerea tinerilor; marele sfat al dacilor, care hotăra pacea sau războiul; ospățul. Similar cu cel pe care Dromichete l-a dat în cinstea învinsului său, regele Lisimah; ritualul solemn al sacrificiului de pe platoul munților Bucegi; atacurile pedestre din trecătorile munților, capturarea generalului *Severus* și ciocnirea finală dintre cele două armate.

Intercalat, mai apare într-o secvență: aceea în care, la începutul căderii ploii, se ridică de jos cu un larg gest de cuprindere a cerului cu mâinile. Ca semn al mulțumirii că Zamolxe - zeul cel mare - a primit sacrificiul lui *Cotiso* (Alexandru Herescu).

Dacii este filmul care dă interpreților alt statut, marcând trecerea de la actorul de cafea, la cel care mergea „de pe scândura scenei, pe platouri, direct între copitele cailor”, cum spune însuși maestrul.

Tot el aduce în filmul de acțiune românesc de mare angajament tandemul Mircea Albulescu-**Papil Panduru**.

„Căutând cu pasiune și modernă curiozitate să fixeze în imagini cinematografice începuturile istoriei lor naționale, românii au ajuns să corecteze conceptul de superproducție, redimensionându-l, apropiindu-l de

¹⁴ Florin Constantiniu, *De la Răutu și Roller, la Mușat și Ardeleanu*, Ed. Enciclopedică, București, 2007, p. 357.